

Barns delaktighet i socialtjänsten

Rapport från införandet av
Västermodellen i Härryda, Mölndal
och Partille

Jeanette Olsson

2020

Göteborgsregionen (GR) består av 13 kommuner som har valt att jobba tillsammans. Vi driver utvecklingsprojekt, har myndighetsuppdrag, forskar, ordnar utbildningar och är storstadsregionens röst i Västsverige, bland mycket annat. I våra nätverk träffas politiker och tjänstepersoner för att utbyta erfarenheter, bolla idéer och besluta om gemensamma satsningar. Allt för att regionens en miljon invånare ska få ett så bra liv som möjligt.

Göteborgsregionen 2020
FoU i Väst
Box 5073, 402 22 Göteborg
gr@goteborgsregionen.se
www.goteborgsregionen.se

1. Inledning

Västermodellen baseras på den så kallade Västernorrlandsmodellen som togs fram för att öka barns delaktighet i socialtjänsten (Kommunförbundet FoU Västernorrland, 2012). Den övergripande ambitionen med Västermodellen är att hämta in barns röster om och upplevelser av sin kontakt med socialtjänsten. Modellen synliggör och systematiserar även socialarbetarnas erfarenheter. Kunskapen som kommer fram ligger sedan till grund för utveckling av verksamheten.

Hösten 2017 påbörjades införandet av Västermodellen i Göteborgs stad, och några månader senare anslöt sig även Härryda kommun, Mölndals stad och Partille kommun till projektet. Göteborgsregionens forsknings- och utvecklingsenhet FoU i Väst har bistått med process- och analysstöd till samtliga kommuner och i Göteborgs stad bedrivs även följeforskning på införandet av modellen.

Stödet från FoU i Väst till Härryda, Mölndal och Partille gavs under perioden november 2017 till december 2019. Det är framför allt forskaren Jeanette Olsson som har gett process- och analysstöd från FoU i Väst, men även analytiker och kommunikatörer har bistått i arbetet. Dessutom har externa forskare och barnrättsorganisationen Maskrosbarn bistått kommunerna.

Göteborg har förlängt avtalet med FoU i Väst till juni 2021. Denna rapport berör därför endast arbetet i Härryda, Mölndal och Partille.

I nästa kapitel ges en översikt av barns delaktighet i socialtjänsten. I kapitel 3 redovisas själva modellen och i kapitel 4 beskrivs genomförandet av modellen i de tre kommunerna. I sista kapitlet följer en avslutande diskussion om vad införandet av modellen har inneburit och förslag till hur kommuner kan arbeta vidare med barns delaktighet i socialtjänsten.

2. Barns delaktighet i socialtjänsten

I det här kapitlet ges en överblick av den nuvarande kunskapen om barns delaktighet i socialtjänsten, med fokus på svenska studier och rapporter som publicerats de senaste åren. Först följer en beskrivning av vad lagen säger om barns rättigheter.

Barnrättsperspektivet i lagar och riktlinjer

Enligt barnkonventionen och svensk lag är man barn fram tills man fyller 18 år. Barnkonventionen fastslår att barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad (§12). Barnet har också rätt till information (§17)¹. För socialtjänsten innebär detta bland annat att lyssna på barnet och ge barnet stöd för att uttrycka sina åsikter, samt ge möjligheter för barnet att vara delaktigt och ha inflytande (Unicef, 2019). Barnkonventionen blev svensk lag den 1 januari 2020, vilket innebär att barnets mänskliga rättigheter får en tydligare juridisk ställning. En lag kan direkt tillämpas av domstolar och myndigheter och får företräde framför förordningar och myndighetsföreskrifter (BO, 2019).

Rätten till delaktighet innebär bland annat att barnet har rätt att få information, möjlighet att säga vad det tycker och att få sina åsikter beaktade. För att kunna bilda egna åsikter måste barnet ha fått relevant information på ett sätt som är anpassat efter dess ålder och mognad. Rätten att få information och möjlighet att framföra sina åsikter framgår av såväl barnkonventionen som svensk lag. Barnets rätt till delaktighet innebär att barnet, med hänsyn tagen till ålder och mognad, har rätt till fortlöpande information, rätt att komma till tals och rätt till inflytande (Socialstyrelsen, 2006).

Rätten till delaktighet regleras i Socialtjänstlagen (2001:452). I elfte kapitlet 10 § står det:

När en åtgärd rör ett barn ska barnet få relevant information. Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet. Om barnet inte framför sina åsikter, ska hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till hans eller hennes ålder och mognad.

En förutsättning för detta är att det förs samtal med barnet samt att yngre barn, som ännu inte har ett språk, görs delaktiga genom observationer eller möten (Socialstyrelsen, 2019).

I lagstiftningen betonas att stöd och skydd till barn ska ges i nära samarbete med hemmet. Ett bra och nära samarbete med barn och föräldrar är dessutom oftast avgörande för om insatser kan komma till stånd och få avsedd effekt (Socialstyrelsen, 2006).

---

¹ <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten>

Barns delaktighet

Barns rätt till delaktighet är en förutsättning för att barn ska få det skydd och den omsorg som de har rätt till (Heimer & Palme, 2016). Barn och unga är själva experter på hur de upplever sina liv. För att ett barns behov ska bli rätt uppfattat och för att vuxna ska dra rätt slutsatser vid planering och beslut om insatser, är det nödvändigt att vuxna får tillgång till barnets eget perspektiv redan i början av beslutsprocessen. Vuxna är alltså beroende av barns expertis om sig själva för att planering och beslut ska utformas enligt barnets bästa. Barn och unga är å andra sidan beroende av vuxnas mer utvecklade förmåga att förutse konsekvenser av olika beslut (Stenhammar et al, 2011). När barnets röst blir hörd och tagen på allvar, kan det öppna upp nya perspektiv och bana väg för konstruktiva lösningar (Hyvönen & Alexanderson, 2014).

Det är viktigt att inte bara ha ett vuxet barnperspektiv, det vill säga den kunskap om barn som vuxna utgår från när de avser att göra något utifrån barnets bästa, utan att också ta med barnets eget perspektiv, dess erfarenheter, upplevelser och förståelse av sin situation. Samhällets barnperspektiv innebär att inför varje beslut eller åtgärd överväga om frågan kan röra barn och i så fall på vilket sätt. Det handlar om att se med barnets ögon. Om beslutet eller åtgärden har konsekvenser för barnet, ska hänsyn tas till barnrättsperspektivet (Stenhammar et al, 2011). Ibland kan det bli en svårighet att se barn som dels aktiva, kompetenta och medansvariga subjekt, och samtidigt som skyddsbehövande och sårbara objekt (Socialstyrelsen, 2006).

Barns rätt till delaktighet i vård och omsorg består av a) rätten till information, b) rätten att komma till tals och bli lyssnade på och c) rätten till inflytande och självbestämmande. Den ena nivån är en förutsättning för nästa. Det vill säga barnets rätt till information är en förutsättning för att barnet ska kunna uttrycka sina åsikter i en fråga. Att komma till tals och bli lyssnat på är i sin tur en förutsättning för att barnet ska kunna få inflytande och i vissa fall själv bestämma i en fråga (Socialstyrelsen, 2015).

Harry Shier (2001) har tagit fram en modell för hur man kan tänka kring barns delaktighet. Den innehåller fem delaktighetsnivåer;

- Barn blir lyssnade till
- Barn får stöd för att uttrycka sina åsikter och synpunkter
- Barns åsikter och synpunkter beaktas
- Barn involveras i beslutsfattande processer
- Barn delar inflytande och ansvar över beslutsfattande

På varje nivå kan individer och verksamheter vara olika mycket engagerade i att arbeta med delaktigheten. Modellen försöker klargöra detta genom att identifiera tre steg av engagemang på varje nivå; *Öppningar*, *Möjligheter* och *Skyldigheter*. Dessa begrepp används för att analysera en verksamhets arbete med delaktighet på de olika nivåerna. *Öppningar* handlar om att den vuxne är villig att arbeta på en viss nivå. *Möjligheter* inträffar när de behov är uppfyllda som gör det möjligt att i praktiken arbeta på den nivån. Det kan handla om exempelvis tillräckligt med arbetstid,

kompetens och fungerande arbetssätt. *Skyldigheter* handlar om när det finns en policy som säger att personalen ska arbeta på ett visst sätt. Det är då inbyggt i systemet att arbeta på ett sätt som möjliggör en särskild grad av barns delaktighet (Shier, 2001).

Genom att lyfta fram barns rättigheter och perspektiv, ser man dem som aktiva, kompetenta och medansvariga för sin egen framtid. Samtidigt är graden av delaktighet en balansgång. Ett barn är beroende av att vuxna tar ansvar för det och barnet får inte ges ett ansvar som överstiger dess förmåga. Det gäller också att ta ställning till barnets behov av omsorg, skydd och utveckling. Det är en väsentlig skillnad mellan att arbeta *för* barnet för att det ska få det bättre och att arbeta *med* barnet. Det är önskvärt att hitta ett sätt att förena båda aspekterna (Socialstyrelsen, 2004).

Studier och rapporter om barns delaktighet i socialtjänsten

I Socialstyrelsens lägesrapport för individ- och familjeomsorg framkommer att det finns brister vad gäller barns delaktighet inom socialtjänsten. De menar att det måste ske en förändring och att satsningar bör göras för att åtgärda bristerna. För att socialtjänsten ska kunna ge ett adekvat stöd till barn och deras föräldrar krävs att barnen får vara delaktiga. För att detta ska kunna möjliggöras behöver socialsekreterarna tid både för att kunna bygga upp en allians och för att aktivt arbeta med att göra barnen delaktiga (Socialstyrelsen, 2018a).

En aktstudie från två svenska kommuner har visat att barns delaktighet minskar efterhand som en utredning fortskrider och att föräldrarnas delaktighet prioriteras över barnens. Studien visade också att de insatser där barn har fått vara delaktiga i utformandet hade bättre effekt än de där barnen inte fått vara delaktiga. Det berodde enligt forskarna på att när barnen blev hörda så tenderade insatserna att bättre svara mot de faktiska problemen (Heimer et al, 2017 och 2018).

En studie av Vårdanalys visar att barn, oavsett ålder, involveras i mycket liten utsträckning när det gäller att framföra önskemål om insatser. Barnets delaktighet i utredningen tenderar att handla om att barnet ska lämna information till utredaren under utredningen och inte om att barnet är en aktiv part vid utformning och uppföljning av insatser (Vårdanalys, 2018a).

En avhandling som analyserat barnperspektivet i barnavårdsutredningar visar att det inte alltid finns så mycket skrivet om barnets hälsa och egna åsikter om sin situation (Hultman, 2013). I en annan avhandling om barn som flyttas i offentlig regi framkommer det att barnen inte fått tillräckligt med information och inte varit delaktiga i tillräcklig utsträckning vid placeringar. Rekommendationen är att socialtjänsten bör ge kontinuerlig information till barnen om deras bakgrund, nuvarande situation och framtida planering (Skoog, 2013).

Barnombudsmannen (2019) beskriver att det finns gott om belägg för brister i barns delaktighet inom den sociala barnvården och att det är anmärkningsvärt att utvecklingen går så långsamt framåt, trots stor medvetenhet om bristerna och trots omfattande reglering för att stärka rätten till delaktighet inom socialtjänsten. Barnets delaktighet är grundläggande i en prövning av barnets bästa, vilket är en förutsättning för att placeringen och vården ska fungera. Trots det har synen på barnet som rättighetsbärare inte fått genomslag när det gäller till exempel kontakterna med socialtjänsten (BO, 2019).

Förutsättningar och hinder för delaktighet

I en studie från Vårdanalys (2018b) lyfter barn och ungdomar åtta områden som viktiga när de har kontakt med socialtjänsten; bemötande, delaktighet, sociala relationer, trygghet, hälsa och omsorg, utbildning, fritid och självständighet. Barn vill att vuxna ska fråga dem om hur de vill ha det. De vill få vara med och diskutera exempelvis placeringar så att det är troligare att det blir en bra matchning, få tid att förbereda sig, vara med och utforma regler med mera. De vill också få vara med och påverka hur kontakten med socialsekreterarna ska se ut.

Som en del i den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvårdens arbete med ett reformförslag genomfördes intervjuer med barn och unga. Där framkom att det för barnen och ungdomarna är viktigt att det är lätt att komma i kontakt med socialtjänsten, och att få information om vad kontakt med socialtjänsten innebär. Barn och ungdomar beskrev att det är viktigt att bli lyssnade på och att de kan få berätta om sin situation utan att mötas av förutfattade meningar. De vill också veta mer om hur socialtjänsten arbetar och trycker på att det är viktigt att socialsekreterare håller vad de lovar. De önskar att man kan hitta lösningar tillsammans (Socialdepartementet, 2017).

En internationell litteraturöversikt visar att det som framför allt främjar delaktighet är relationen mellan socialarbetaren och barnet (Van Bijleveld et al, 2015). För att barn ska våga vara delaktiga och ge sin syn på situationen är det centralt med en förtroendefull relation mellan barn och socialsekreterare (Alexandersson & Hyvönen, 2014).

För att barn och unga ska känna sig delaktiga säger de själva att det är viktigt att man ska våga fråga dem, det vill säga att våga ställa frågor om hur barnet vill ha det, utifrån dess ålder och mognad (Vårdanalys, 2018b). Barnen beskriver att de vill att socialsekreteraren ska visa omtanke och medkänsla, samt intresse och engagemang. De vill att socialsekreteraren ska intressera sig för barnet som person och inte bara för problemen (Vårdanalys, 2018b). Studier visar vikten av respektfullt och vänligt bemötande från socialsekreterarna (Östberg et al, 2018). I Socialstyrelsens samtalsstöd betonas vikten av att socialsekreteraren upplevs som snäll, äkta och omtänksam (Socialstyrelsen, 2018b). Det är viktigt att barnen blir varmt och kärleksfullt bemötta och att socialsekreteraren visar att hen bryr sig och försöker sätta sig in i deras situation (Maskrosbarn, 2014).

Ett hinder för barns delaktighet i socialtjänsten är en bild av barn som sårbara och i behov av vuxnas skydd, samt bristande kunskap om fördelarna med barns delaktighet (Van Bijleveld et al, 2015). Barnen uttrycker att de alltid vill vara delaktiga och att det viktigaste med att de får vara delaktiga är att de får komma till tals och får inflytande. Studien visar att socialarbetare ofta anser att det finns situationer där det är olämpligt att barn görs delaktiga och att det viktigaste med barns delaktighet är att samla in information om barnet för att kunna fatta beslut. Studiens slutsats är att socialarbetare bör göras medvetna om att barn är kunniga aktörer (ibid).

Ett annat hinder för delaktighet är att inte tillräckligt med tid läggs på att samtala med barn. En undersökning som genomförts av den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården visar att en socialsekreterare i genomsnitt har en timme om dagen till kontakt med barn, unga och vårdnadshavare. Endast en liten del av den timmen används för enskilda samtal med barn (Socialdepartementet, 2017).

Arbetsmiljöverket har genomfört en stor studie av socialsekreterares arbetsmiljö, där de har besökt hälften av landets socialtjänster. Resultaten visar att arbetsbelastningen har varit alarmerande hög i många år. Arbetsrelaterad sjukfrånvaro och psykisk ohälsa hos socialsekreterare är hög, liksom personalomsättningen. Ett av de främsta kraven Arbetsmiljöverket ställer är att arbetsgivare måste arbeta aktivt med att främja en bättre arbetsmiljö där det finns en balans mellan de krav som ställs på socialsekreterarna och de resurser som finns. Arbetsmiljöverket har också kunnat se att många kommuner brister i att introducera nya medarbetare inom socialtjänsten vilket påverkar förutsättningarna i arbetet (Arbetsmiljöverket, 2018).

Det har också varit hög personalomsättning inom socialtjänsten de senaste åren vilket innebär att många barn får byta socialsekreterare flera gånger. Den organisering som de flesta verksamheter har med separata mottagnings-, utrednings- och utförarenheter innebär att de flesta barn och unga bara utifrån organisationsformen träffar flera olika personer. Studier visar att barn och föräldrar uppfattar ständiga byten av personal och den bristande kontinuiteten som en tröttsam process då de möter nya ansikten och måste börja om hela tiden (Östberg et al, 2018). Det är viktigt med kontinuitet för barnen så att de hinner bygga upp en tillitsfull relation (Vårdanalys, 2018b).

3. Västermodellen

Västernorrlandsmodellen blir Västermodellen

Västernorrlandsmodellen togs fram i Västernorrlands län som ett resultat av ett utvecklingsprojekt initierat av Stiftelsen Allmänna Barnhuset under åren 2011–2013. Projektet syftade till att utveckla arbetssätt och hållbara strukturer för en ökad brukarmedverkan för barn, och skedde i samverkan med 37 kommuner, sju FoU-miljöer och organisationen Maskrosbarn. Syftet var att utveckla arbetssätt för att tillvarata barns synpunkter och erfarenheter av mötet med socialtjänsten (Hyvönen & Alexanderson, 2014). En av de modeller som togs fram var Västernorrlandsmodellen (Kommunförbundet FoU Västernorrland, 2012).

Västernorrlandsmodellen har använts i olika delar av Sverige, och även i västra Sverige bestämde kommuner sig för att införa den. Under förarbetet inför införandet av Västernorrlandsmodellen i Göteborgs stad genomfördes ett programteoriarbete. Utifrån det gjordes vissa lokala förändringar av modellen, som efter dessa justeringar kallas för Västermodellen.

Den övergripande ambitionen med modellen är att lyssna på barnen och låta deras röster ligga till grund för verksamhetsutveckling, genom mer systematiska uppföljningar med barnens behov i centrum. Tanken är alltså inte att utvärdera socialtjänstens arbete, utan målet är delaktighet – dels ökad delaktighet för de barn och unga som har kontakt med socialtjänsten, dels ökad delaktighet för varje socialsekreterare i det verksamhetsnära kvalitetsarbetet. Att själv vara delaktig i uppföljningen genom samtalen med barnen och efterföljande seminarium med arbetsgruppen, ger en ökad kunskap om och större förståelse för barnens situation i mötet med socialtjänsten. Det blir en del av ett kunskapsbaserat arbete och leder till kunskapsutveckling utifrån en evidensbaserad praktik, det vill säga med kunskap från forskning, den enskilde och från praktiken. Det är också ett sätt att implementera barnkonventionens intentioner i det dagliga arbetet, nu när konventionen är svensk lag.

Modellen innebär att socialtjänsten som organisation, inklusive den politiska nivån, systematiskt ska ta till vara barns röster som grund för verksamhetsutveckling. Uppföljningen ger samlad kunskap om barns erfarenheter av mötet med den sociala barnvården och synliggör även de professionellas erfarenheter. Modellen ligger också i linje med socialtjänstlagens och barnkonventionens intentioner om barns delaktighet. Det finns en lagstadgad rättighet för barn att få relevant information när en åtgärd rör dem själva. Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter i frågor som rör barnet.

Modellens genomförandesteg

Modellen bygger på fyra steg. I ett första steg förbereder och genomför socialarbetare en intervju med ett barn eller en ungdom som hen själv inte är handläggare åt. De flesta enheter har valt att intervjua barn mellan 8 och 17 år. Socialarbetaren följer en

utarbetad intervjuguide som täcker tre delområden: barnets kontakt med socialtjänsten, barnets kunskap om socialtjänsten och upplevd delaktighet. Det är möjligt att anpassa frågorna, frågeföljden och språket efter behov. Intervjuerna ska sedan transkriberas och behandlas gemensamt i modellens andra steg; seminarium med arbetslaget. Där delger deltagarna varandra sina erfarenheter från intervjutillfällena och analyserar materialet tillsammans. I ett tredje steg samlas allt material från intervjuer och seminarium i en så kallad årsrapport där man även formulerar konkreta förslag på hur verksamheten ska utvecklas. Slutligen ska årsrapporten redovisas för socialnämnden eller motsvarande.

Modellen fokuserar på barnens tidigare upplevelser och erfarenheter av socialtjänsten och hur de önskar att det skulle vara, indelat i tre delområden:

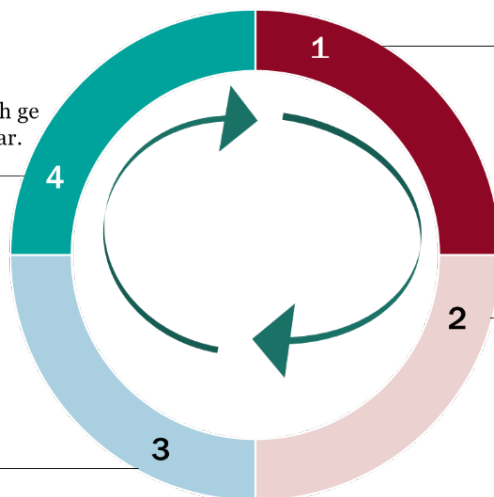
- Hur upplever barn kontakten med socialtjänsten och hur önskar de att kontakten ska se ut?
- Vilken kunskap och förståelse har barn om socialtjänstens arbete och vilken kunskap vill de få?
- I vilken utsträckning tycker barn att de får vara delaktiga i mötet med socialtjänsten och ha inflytande över de åtgärder som vidtas och planeras att vidtas i de frågor som rör deras livssituation, och på vilket sätt vill de vara delaktiga?

4. Rapportering

Politikerna i socialnämnden, eller liknande, får ta del av barnens röster och socialsekreterarnas systematiserade kunskap. Politikerna kan använda kunskapen för att sätta mål och ge verksamheterna förutsättningar.

3. Årsrapport

Materialet från intervjuer och seminarium sammanställs i en matris. Barnens erfarenheter och kunskaper lyfts till en generell nivå. Konkreta förslag till utveckling av verksamheten formuleras.

1. Intervjuer

Socialsekreterare genomför intervjuer med barn. Det enskilda barnet ges möjlighet att förmedla sin erfarenhet och kunskap om mötet med socialtjänsten.

2. Seminarium

I arbetslaget analyseras intervjuerna och förslag på verksamhetsutveckling ges, utifrån vad barnen sagt. Även socialsekreterarnas erfarenheter av att lyssna på barnen sammanställs och den professionella kunskapen systematiseras.

4. Genomförandet av modellen i kommunerna

Planeringsfasen

Planeringsfasen påbörjades med Göteborgs stad och sedan anslöt även Härryda kommun, Mölndals stad och Partille kommun. Samtliga kommuner utsåg en person som ansvarig för införandet av modellen. Personerna hade olika befattningar i olika kommuner, men i denna rapport kommer de att kallas processledare. Processledarna och ansvarig forskare vid FoU i Väst hade regelbundna träffar.

Innan kranskommunerna hade anslutit till projektet genomfördes ett seminarium med Göteborgs stad. Under ledning av forskare och analytiker vid FoU i Väst tog man fram en programteori för att klargöra de grundläggande idéerna för arbetet och skapa en samsyn kring vad som skulle åstadkommas, önskad förändring och vilka aktiviteter och resurser som förväntades leda dit. Utifrån detta genomfördes en del förändringar i Västernorrlandsmodellens material.

FoU i Väst skapade webbsidan www.goteborgsregionen.se/vastermodellen. Där finns allt projektmaterial; metod- och intervjuguide, barnenkät, årsrapport och poster. Dessutom finns information om vad som händer i projektet och en kunskapsbank med läs- och länktips som rör barns delaktighet och samtal med barn.

Det första året

Upstart

Genomförandet påbörjades sedan med uppstartsseminarier i respektive kommun. Härryda hade sitt uppstartseminarium den 30 januari 2018, Partille den 28 februari och Mölndal den 20 april 2018. Under seminarierna deltog personal från de enheter som skulle genomföra Västermodellen: Enheter som arbetade med myndighetsutövning, familjehems- och barnsekreterare samt familjerätt.²

Genomförande av modellen

Intresset att delta var stort från socialsekreterarna i alla kommuner. Kommunerna valde olika strategier för att välja ut barn/unga som skulle tillfrågas om deltagande, men alla upplevde att både urval och att boka in intervjuer tog tid. Alla hade också en del som avböjde att bli intervjuade, och fick då fråga vidare. I Härryda genomfördes sex intervjuer med barn 10–17 år, i Mölndal tio intervjuer med barn 8–17 år och i Partille sex intervjuer med barn 13–17 år. Seminarier genomfördes och årsrapporter sammanställdes.

---

² Dokumentation från seminarierna finns på www.goteborgsregionen.se/vastermodellen

Årsrapporter

Årsrapporterna innehöll förslag till förändringar inom de tre områden som tas upp i intervjuerna; kontakt med socialtjänsten, kunskap om socialtjänsten och delaktighet. Nedan följer en tematiserad sammanfattning av förslagen från årsrapporterna.

Förslag rörande kontakt med socialtjänsten

- Förenkla kontakten med socialtjänsten.
- Förbättra och förenkla kontakten med socialtjänsten så att den anpassas till de kontaktvägar som barn och ungdomar använder idag, såsom sms, sociala medier och andra plattformar. Exempelvis visitkort med QR-kod (kontakten läggs in direkt i telefonens kontaktlista) samt att man uppdaterar hemsidan med kontaktuppgifter.
- Skicka sms/e-post till ungdomen/föräldrarna dagen innan.
- Involvera barnet mer i kontakten med socialtjänsten.
- Bli bättre på att fråga var barnet vill träffas och vem hen vill träffa.
- Upprätta en plan för hur man ska träffas och ha kontakt, vilket man kommer överens om tillsammans med barnet/ungdomen. Vidare att man bokar en ny tid innan man skiljs åt och kommer överens om plats att ses på.
- Ge information under hela processen så att barn/föräldrar är med hela vägen och kan få chans att påverka/fråga/författa sina tankar innan vi går vidare.
- Ta alltid/oftare med barnen vid uppföljning och andra möten/samtal.
- Sammanhangsmarkeringar är viktigt.
- Förbättra kontinuiteten vid byten.
- Ha en rutin för överlämningsmöte vid byte av socialsekreterare/behandlare samt vid överlämning till annan grupp/enhet.
- Överlämning ska ske när det går.
- Viktigt att ”nya” handläggare läser in sig på ärendet.
- Skapa profilbild med information om handläggare till barnet vid byte.
- Förbättra miljön.
- Gör i ordning rummen och anpassa dem för möte med barn och unga.
- Se till att alla rum är utrustade med något att pyssla med och eventuellt kex/kakor och saft för fika.

Förslag rörande kunskap om socialtjänsten

- Informationsmaterial anpassat till barn och unga.
- Informationsmaterial som är anpassat till barn och unga ska finnas på enheterna.
- Ta fram skriftlig information som kan lämnas ut, exempelvis till de placerade barnen.
- Utveckla hemsidan till användarna och håll den uppdaterad. Länka till ”Koll på soc”, ”Kalle går till soc”, ”dina rättigheter”, med mera.
- Bättre information, skapa populärversion om vad olika roller innebär. Vad finns det för information redan och vad behöver vi gallra och ta fram själva?
- Involvera barn och ungdomar i arbetet (expertpanel).
- Samtalen med barn och unga.

- Hitta ett bra/bättre sätt att beskriva vad socialtjänsten gör och upprepa ofta – knyt tillbaka till sammanhanget. Kort information i början av samtalen om vad vi gör.
- Regelbundet ge sammanhangsmarkering, ha avslutningssamtal och upprepa information vid behov.
- Fortsätta använda sig av tejpning och nallekort, samt annat visuellt stöd.
- Ge en ny besökstid vid varje träff.

Förslag rörande delaktighet

- Återkoppling ska ske direkt till barnet.
- Återkoppla till barnet om barnets vilja inte går igenom och varför den inte gör det. När/om matchningen inte blir så som barnet önskade, förklara, om och om igen, varför vi valde det familjehemmet.
- Barnet/den unge ska vara med vid avslutningssamtal tillsammans med föräldrarna.
- Bra om medhandläggare med på mötet, som skriver eller att man spelar in samtalet.

Enheterna föreslog också i hög grad att dessa förslag skulle integreras i existerande rutiner, checklistor och metoder så att de blir en del av ordinarie verksamhet.

Återkoppling till barnen

Kommunerna önskade återkoppla vad deras intervjuer lett till. Det gjordes dels via brev som skickades till de barn som intervjuats, dels genom affischer som sattes upp på socialkontoren. Affischen nedan är ett exempel från Härryda.

Erfarenhetsutbyte mellan kommunerna november 2018

Den 30 november 2018 genomfördes ett seminarium för utbyte mellan kommunerna. Utbytesseminariet riktade sig till medarbetare, chefer och verksamhetsutvecklare som varit med och genomfört Västermodellen. Syftet med seminariet var att dela med sig av erfarenheter och därmed samtidigt få ta del av andra kommuners tankar och lärdomar. Ansvarig forskare från FoU i Väst Jeanette Olsson ansvarade för seminariet. Cirka 25 medarbetare, chefer och verksamhetsutvecklare från Härryda kommun, Mölndals stad och Partille kommun deltog på seminariet. Även processledaren från Göteborgs stad deltog.

Olika ämnen diskuterades i tvärgrupper under dagen. Nedan följer en sammanställning av dessa diskussioner.

Vad deltagarna uppfattat som bra med Västermodellen

Deltagarna uppfattade att det var lätt att använda modellen, eftersom det var ett färdigt material. Kontakt med barnen är grundläggande i socialt arbete, vilket modellen och resultaten visar på. De tyckte att det var bra att modellen innebär att man lyssnar in dem som de jobbar med och lär av barnen. De har också lärt sig mer om att hålla samtal, vilket blev en del av den egna utvecklingen. De uppfattade att det var roligt och att det var positivt att prata med barn på annat sätt. Det var en "boost" att barnen uppfattade dem (socialsekreterarna) som så viktiga. Det var också positivt med utbyte mellan olika arbetsgrupper på seminariet innebar att de lärt av varandra.

Om modellen ökat barns delaktighet i socialtjänsten

De uppfattade att intervjun i sig ökade delaktigheten. Barnen uppskattade att bli tillfrågade. Barnens röst kommer in i årsrapporterna, och även politikerna får ta del av dem. Delaktighet har också lyfts upp och fått ett fokus på enheterna, och finns med i målarbetet. De har också förstått att det är viktigt att kommunicera utredningarna till barnen.

Vad socialsekreterarna tagit med sig i sitt arbete

Socialsekreterarna tar med sig att de är viktigare än de tror. De tycker att det varit en häftig resa och känner sig peppade. De har förstått vikten av att förtydliga vad de gör, kolla att barnen har förstått sammanhanget och hur viktigt det är med återkoppling. Det kommer också göra att frågan kommer att hållas levande.

Genomförande det andra året

Inför det andra året reviderades materialet utifrån det som framkommit från kommunerna. Det handlade om att förtydliga hur urvalet och seminarierna skulle gå till, samt att förtydliga att intervjufrågorna var exempel på frågor och att det viktiga var att de olika frågeområdena täcktes in. Det skrevs också in att enheter kunde lägga till frågeområden vid behov. Det reviderade materialet finns på www.goteborgsregionen.se/vastermodellen

Samtliga kommuner arbetade vidare med de förslag som de tagit upp i årsrapporterna. Härryda valde att inte genomföra nya intervjuer utan endast fokusera på att genomföra förändringar. Mölndal och Partille genomförde återigen intervjuer och seminarier.

Det som framkom var liknande röster från barnen som året innan. En del av det som framkom var att det är viktigt för barnen att de upplever att socialsekreteraren verkligen lyssnar på dem, och att det finns tid att lära känna varandra innan man börjar prata om svåra saker. De säger att en bra socialsekreterare ska lyssna, ge trygghet, vara glad, positiv och trevlig. Hen ska försöka förstå, lyssna klart, visa respekt och inte vara dömande, och hjälpa till så mycket som det går att lösa problem tillsammans. Dessa röster ledde fram till förslag om att på metodmöten prata om hur socialsekreterarna kan visa att de lyssnar och förstår även om de inte alltid kan göra som den unge vill. Det är också viktigt att det finns tid för förberedelse inför barnsamtal och återkoppling efter möten. De vill också använda Scott Millers utvärderingsfrågor vid möten för att få en direkt feedback.

Erfarenhetsutbyte mellan kommunerna december 2019

Den 12 december 2019 genomfördes ytterligare ett utbytesseminarium mellan kommunerna. Då deltog medarbetare, verksamhetsutvecklare och chefer som under 2018 och 2019 varit med om att genomföra Västermodellen i Härryda, Mölndal och Partille. Syftet var att få möjlighet att diskutera erfarenheter med de andra kommunerna. Dessutom medverkade organisationen Maskrosbarn och gav sitt perspektiv på barns delaktighet i socialtjänsten. De var även med i diskussionerna om hur de kan arbeta framåt med de förslag till förändringar som kommunerna har föreslagit i sina seminarier de senaste två åren.

Under seminariet presenterade varje kommun sitt arbete och det följdes sedan av diskussioner i mindre grupper och i storgrupp, samt presentation av Maskrosbarn³. Ansvariga för att leda och moderera förmiddagen var Jeanette Olsson, forskare vid FoU i Väst på Göteborgsregionen, samt Liv Hallgren och Maria Jylkkä från Maskrosbarn.

Redovisning från kommunerna

Härryda berättade att de gjort paus i intervjuerna 2019. Det som de arbetat vidare med under året är bättre information till barnen och att anpassa rummen. Vad de

---

³ Presentationerna finns på www.goteborgsregionen.se/vastermodellen

redan har förändrat är att de i högre grad har avslutande samtal med barnen samt ger information till barnen efter avslutad utredning.

Mölndal beskrev att de ger mer information till barnen och gör upp en plan om hur och när de ska träffas. De har anpassat miljön, har fika vid barnsamtal och har anpassat material, som exempelvis bollar som barnen kan pilla med under samtalet. Utredningsgruppen har tagit fram en broschyr om vilka rättigheter barnen har. De har också tagit fram olika material inspirerade av Maskrosbarns material, och de har fler barnsamtal under utredningen.

Partille arbetade under året med att anpassa återkopplingen av utredningen till barnen. Under 2020 kommer de att fokusera på att barnet ska vara med i hela processen från uppstart, under utredningen och till avslut. De har haft en heldag med fokus på utredningsarbetet och hur de kan utveckla det arbetet och göra det mer anpassat till barnens behov. De håller också på att anpassa samtalsrummen.

Övriga reflektioner från kommunerna var att det är viktigt att tänka på delaktigheten även vid journalföring. Att tänka på att barnet kan begära ut anteckningarna en dag och att de då ska vara formulerade så att barnet förstår och på ett respektfullt sätt. Det är också viktigt att ha delaktighet ständigt pågående och regelbundet följa upp allt som görs för barnets delaktighet.

5. Sammanfattande diskussion och vägen framåt

Under de senaste decennierna har det varit ett ökat fokus på vikten av barns delaktighet i socialtjänsten. Barn har rätt att vara delaktiga i det sociala arbete som handlar om dem själva. Delaktighet är också en förutsättning för att socialtjänstens utredningar och insatser ska lyckas möta barnens behov. Den samlade bilden från studier och rapporter är att barn idag inte är delaktiga i tillräcklig utsträckning. Det handlar om delaktighet på många olika sätt och i alla led av socialtjänstens arbete. Viktiga förutsättningar för att ökad delaktighet ska bli verklighet är att socialsekreterare har tid för barnen, att de ser delaktighet som ett viktigt medel och att de har fungerande arbetssätt för att åstadkomma det.

Som ett led i att öka barns delaktighet har flera nya arbetsmodeller tagits fram. En av dem var Västernorrlandsmodellen som syftar till att öka kunskapen om barns syn på sin kontakt med socialtjänsten, och sedan använda den kunskapen i verksamhetsutveckling. Den har använts i Västernorrland och även i andra delar av landet. Göteborg stad beslutade att införa den 2017 och efter att de gjort vissa anpassningar av materialet kallade de modellen för Västermodellen. Härryda kommun, Mölndals stad och Partille kommun bestämde sig också för att genomföra Västermodellen och önskade då processtöd från FoU i Väst.

I samtliga kommuner var intresset stort från socialsekreterarna att vara med och intervjua barn. Överlag har modellen gått bra att genomföra, framför allt har intervjuandet och seminarierna upplevts positivt. Det var en del svårigheter med urval och att få intervjupersoner att ställa upp, men i övrigt har barn, medarbetare och chefer uppskattat modellen. Intervjuerna berör tre områden; a) kontakt med socialtjänsten, b) kunskap om socialtjänsten, c) delaktighet. Vid seminarier där intervjuerna analyserades beslutade man också om förslag till förändringar i verksamheten utifrån det som kommit fram i intervjuerna.

Förslagen var likartade i de olika kommunerna. Det fanns stort fokus på att öka informationen till barnen, och göra dem mer delaktiga i alla delar av utredningen samt i utformande av insatser. Det beskrevs också att en förutsättning är att det finns tillräckligt med tid för att skapa en god relation till barnen. Det framkom också att barnen tycker att socialsekreterarens bemötande är viktigt. Dessutom framkom att barnen upplever att socialsekreterarna är viktiga för dem. De önskar träffa dem mer och på egen hand. Det blev en "boost" för de medverkande socialsekreterarna att förstå detta. De tyckte också att det var roligt och lärorikt att få samtala med barnen på ett annat sätt än vanligtvis. Det som framkom under arbetet med Västermodellen ligger helt i linje med det som tidigare rapporter och studier visat. Forskningen har tydligt visat att det blir bättre kvalitet på utredningar och bättre resultat av insatser om barnen är delaktiga. Västermodellen blir ett sätt för socialsekreterarna att ta in

barnens röster för att kunna utveckla verksamheten på ett sätt som möjliggör delaktighet i högre grad.

Det som framkommer i intervjuerna med barnen stämmer som sagt väl överens med tidigare studier och rapporter, men det blir en skillnad för socialsekreterarna att höra det direkt från de barn som finns i deras egna verksamheter. Västermodellen blir på så sätt en modell som stärker det lokala utvecklingsarbetet. För att det ska ske en förändring är det viktigt att förslagen följs upp, och att det finns förutsättningar för socialsekreterarna att kunna genomföra förändringarna. Kontinuitet och att ha tillräckligt med tid för att träffa barnen förefaller vara två väsentliga komponenter för att barns delaktighet ska kunna öka.

Västermodellen har överlag fungerat väl och tagits emot positivt i kommunerna. Det är ett enkelt sätt att ta in barnens röster i verksamhetsutvecklingen. Det kan vara en bra start för ett arbete med att öka barnens delaktighet i det dagliga arbetet. En liknande modell skulle kunna genomföras med andra grupper, exempelvis föräldrarna till de aktuella barnen, samt andra vuxna brukare och klienter.

Referenser

Arbetsmiljöverket (2018) *Projektrapport "Socialsekreterares arbetsmiljö"*.
<https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/rapporter/slutrapport-socialsekreterares-arbetsmiljo.pdf>

BO (2019). *Vem bryr sig – när samhället blir förälder. Barns röster om att växa upp i den sociala barnavården*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Heimer, M. & Palme, J (2016). *Rethinking Child Policy Post – UN Convention on the Rights of the Child: Vulnerable Children's Welfare in Sweden*, Journal of Social Policy, 45: 435-452.

Heimer, M., Näslund, K. & Palme, J. (2017). *Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Heimer, M., Näsman E., & Palme, J. (2018). *Vulnerable children's rights to participation, protection, and provision: The process of defining the problem in Swedish child and family welfare*. Child & Family Social Work, vol. 23(2), 316–323.

Hultman, E. (2013). *Barnperspektiv i barnavårdsutredningar – med barns hälsa och barns upplevelser i fokus*. Diss. Linköping: Linköpings Universitet. doi: 10.3384/diss.diva-102187.

Hyvönen, U. & Alexanderson, K. (2014). *Barnen vill – Vågar vi? Barns och ungdomars brukarmedverkan i den sociala barnavården*. Stiftelsen Allmänna barnhuset.

Kommunförbundet FoU Västernorrland (2012). *Barns brukarmedverkan i den sociala barnavården. Västernorrlands modell för att göra barnens röster hörda*. Kommunförbundet FoU Västernorrland Rapport nr: 2012:5.

Maskrosbarn (2014). *Frågar man inget – får man inget veta. En kvalitativ och kvantitativ intervjustudie med 50 ungdomar*. <https://vuxen.maskrosbarn.org/wp-content/uploads/2014/02/Framsidanrapporten.jpg>

Shier, H. (2001). *Vägar till delaktighet: Öppningar, möjligheter och skyldigheter*. En ny modell för att öka barns delaktighet i att fatta beslut i enlighet med artikel 12.1 i FN:s konvention om barnets rättigheter.
http://www.harryshier.net/docs/Shier-Vagar_till_delaktighet.pdf

Skoog, V. (2013). *Barn som flyttas i offentlig regi: En studie av förekomst och upplevelser av instabil samhällsvård för barn* (Doktorsavhandling, Umeå universitet).

Socialdepartementet (2017). *Barnet och ungdomens reform – Förslag för en hållbar framtid*. Slutrapport från den nationella samordnaren för den sociala barn- och ungdomsvården. Regeringskansliet Socialdepartementet.

Socialstyrelsen (2004). *Samtal med barn i socialtjänsten av Socialstyrelsen*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2006). *Barn och unga i socialtjänsten. Utredda, planera och följa upp beslutade insatser*. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2015). *Bedöma barns mognad för delaktighet. Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården*. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2018a). *Individ- och familjeomsorg. Lägesrapport 2018*. Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2018b). *Att samtala med barn – Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*. Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2019). *Individ- och familjeomsorg. Lägesrapport 2019*. Socialstyrelsen.

SOU 2018:32. *Ju förr desto bättre – vägar till en förebyggande socialtjänst*.

Delbetänkande av Utredningen Framtidens socialtjänst.

https://www.regeringen.se/4988b5/contentassets/cceb3bf6ef2c4ab482033b6527496bfd/ju-forr-desto-battare--vagar-till-en-forebyggande-socialtjanst-sou_2018_32.pdf

Stenhammar, A-M., Rinnan, T. & Nydahl, E. (2011) *Lyssna på oss! Bättre stöd när barn och ungdomar är delaktiga*. Handikappförbunden.

van Bijleveld, G. G., Dedding, C. W., & Bunders-Aelen, J. F. (2015). *Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: A state-of-the-art review*. Child & Family Social Work, 20(2), 129–138.

Unicef (2019). *Handbok för socialsekreterare – Om barnrättsperspektivet från förhandsbedömning till avslutad utredning*. <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/handbok-for-socialsekreterare>

Vårdanalys (2018a). *Lika läge för alla? Om omotiverade skillnader inom den sociala barn- och ungdomsvården*. Stockholm: Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Rapport 2018:10.

Vårdanalys (2018b). *Fatta läget. Om systematisk uppföljning av den sociala dygnsvården för barn och unga*. Stockholm: Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Rapport 2018:09.

Östberg, F., Wiklund, S. & Backlund, Å. (2018). *Signs-of-Safety i praktiken. En studie om användning i Stockholms län*. FoU Södertörns skriftserie nr 164/18.